

Opcat-inspektion av Statens institutionsstyrelse, ungdomshemmet Tysslinge, den 20 och 21 september 2017

Inspektionens genomförande

På uppdrag av dåvarande JO Stefan Holgersson genomförde föredraganden Lars Olsson, tillsammans med föredragandena Caroline Hellström och Eva Fridén (protokollförare), den 20 och 21 september 2017 en oanmäld inspektion av Statens institutionsstyrelse, ungdomshemmet Tysslinge.

Inspektionen inleddes med en rundvandring i lokalerna och därefter hölls ett möte med institutionschefen Fredrik Berglund.

JO:s medarbetare samtalade med sju intagna och åtta anställda. En översiktlig granskning gjordes av bl.a. incidentrapporter, journaler, beslut om vård i enskildhet, beslut om att hålla intagna i avskildhet och omprövningsbeslut om vård på låsbar enhet.

Inspektionen avslutades med en genomgång där JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid genomgången deltog förutom institutionschefen biträdande institutionschefen Marie Jönsson.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s uppdrag för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Denna verksamhet har under 2017 ett fokus på vilken löpande tillsyn av frihetsberövade som utförs i syfte att skydda deras liv och hälsa.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Ungdomshemmet Tysslinge har inte tidigare inspekterades av JO.

Uttalande av JO med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av stf justitieombudsmannen Lilian Wiklund.

lakttagelser vid inspektionen

Organisation

Ungdomshemmet Tysslinge ligger utanför Södertälje i lokaler som tidigare utgjorde kriminalvårdsanstalten Håga. Hemmet tar emot icke skolpliktiga pojkar med psykosocial problematik samt kriminalitet och missbruk som vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Hemmet öppnades i september 2015 och hade vid inspektionen 28 akutplatser fördelade på fyra lika stora avdelningar: Castor, Pollux, Leo och Taurus. Samtliga avdelningar är låsta. På ungdomshemmets område fanns vid inspektionen också två avdelningar med akutplacerade pojkar som tillhörde SiS ungdomshem Bärby. Det planerades att dessa skulle övergå till Tysslinge under hösten 2017. De två nya avdelningarna kommer att ha sammanlagt 13 akutplatser.

Vid inspektionens första dag var 20 av ungdomshemmets 28 platser belagda. Den äldste intagne var 20 år och den yngste var 16 år. En intagen hade vårdats 93 dagar inom Statens institutionsstyrelse och sedan augusti 2017 på ungdomshemmet Tysslinge. Den intagne som hade vistats längst tid på ungdomshemmet hade varit där sedan slutet av juni 2017, dvs. ca tre månader. Av de intagna saknade 8 fullständigt personnummer. Enligt institutionschefen har andelen intagna som kan kategoriseras som ensamkommande barn och ungdomar legat på runt 30–40 procent under lång tid.

Beläggning och vårdtider

Under 2016 vårdades totalt 82 intagna på ungdomshemmet och den genomsnittliga beläggningen var 97 procent. Den genomsnittliga vistelsetiden var 60 dagar. Under 2017 hade 88 intagna vårdats på hemmet fram till inspektionens inledning.

Enligt institutionsledningen är cirka 15–20 procent av de intagna placerade på ungdomshemmet längre än åtta veckor. Det händer att intagna vistas på hemmet så länge som sex månader. Tre ungdomar hade vid inspektionstillfället vistats i hemmet längre än 60 dagar (70, 83 respektive 87).

Fysisk miljö

Ungdomshemmets lokaler utgjorde tidigare en kriminalvårdsanstalt med 68 bostadsrum. Vid ombyggnationen som ägde rum inför ungdomshemmets öppnande fokuserades det på att göra miljön så lite fängelselik som möjligt.

Bostadsavdelningarna är alla placerade i samma byggnad. Avdelningarna Castor och Pollux återfinns på ett våningsplan och avdelningarna Leo och

Taurus på ett annat. Mellan avdelningarna finns personalutrymmen. Bostadsrummens inredning påminner om hur sådan ser ut i en kriminalvårdsanstalt. Intagna kan låsa dörren till sitt bostadsrum så att andra ungdomar inte kan komma in. Toalett och dusch och tvättstuga finns i korridoren. Till avdelningarna finns även olika gemensamhetsutrymmen.

Utomhusvistelse

Institutionsområdet är omgärdat med samma betongmurar som fanns under anstaltstiden. Innanför murarna finns stora gräsytor, och även möjlighet till t.ex. basket och bordtennis. Personal upplyste att intagna uppmuntras att vara utomhus åtminstone en timme om dagen. Utomhusvistelsen är en planerad aktivitet. Det innebär att om aktiviteten är fotboll så förutsätts alla, inklusive personal, gå ut och spela fotboll.

De intagna har fasta röktider varje dag.

Bemanning, bemötande och trygghet

Tysslinge hade vid inspektionen ca 160 anställda varav 81 tillsvidareanställda, 16 vikarier och 60 timanställda. Cirka 30 procent av personalen är kvinnor.

Enligt institutionschefen är det fortfarande svårt att rekrytera behandlingsassistenter med erforderlig utbildning. Efter det att SiS justerade utbildningskraven för behandlingsassistenter går det att rekrytera, men det är svårt att anställa personer med mångkulturell bakgrund som har en tvåårig eftergymnasial utbildning och som behärskar flera språk.

Dagtid tjänstgör tre behandlingsassistenter per avdelning. Natttid finns vaken personal på samtliga avdelningar. Det finns dessutom en trygghetsjour med särskild personal som är ett ambulerande stöd till samtliga avdelningar nätter och helger och som fungerar som länk till chef i beredskap.

Alla nyanställda introduceras genom att gå bredvid en mer erfaren behandlingsassistent under tre dagar. Därefter får de utbildning i bl.a. förhållningssättet No Power No Lose, ett program inom Statens institutionsstyrelse för effektiv konflikt hantering. I programmet ingår en grundläggande orientering i affekt- och konfliktteori samt träning i taktiska, mentala och kommunikativa färdigheter. Personalen uppgav att det förhållningssätt man lär sig i programmet används för att deskalera upptrappningar. Det har vid enstaka tillfällen förekommit ”brottningsmatcher”, men det är ovanligt. Sådana händelser dokumenteras i journalhanteringssystemet (KIA) och i incidentrapporterings-systemet (ISAP).

Intagna på tre av avdelningarna tilldelas särskilda kontaktpersoner.

Det är inte tillåtet för intagna att gå in på varandras rum. Avdelningarna låses kl. 22.00.

Institutionsledningen uppgav att man medvetet arbetat med bemötandet av de intagna och mellan anställda för att även på detta sätt skapa en mindre fängselik miljö.

Samtal med personal och intagna

Personalen beskrev att det finns få skriftliga rutiner för deras arbete. En anställd upplevde det som att bristen på skriftliga rutiner riskerar att bidra till konflikter eftersom intagna kan få olika besked av olika anställda.

Enligt personalen arbetar man med ett lågaffektivt bemötande av intagna. När en intagen ”varvar upp” fokuserar man på att samtala med honom. Det finns ingen prestige mellan anställda och ingen är rädd för att tappa ansiktet. Personalen strävar efter att skapa goda relationer och en behandlingsallians med de intagna.

Enligt en anställd har inte alla nyanställda och vikarier som tjänstgör i hemmet genomgått träningen No Power No Lose. Detta betyder bl.a. att de inte kan ingå i en larmstyrka. Man har inte heller övat genomförande av avskiljning inne på den anställdes avdelning.

En intagen berömde personalens tydlighet och omtänksamhet. En annan intagen redogjorde för hur han vid ett tillfälle hade blivit utsatt för onödigt våld av personal i en incident som slutade med att han blivit föremål för en tvångsåtgärd. En tredje intagen uppgav att han blivit orättvist behandlad genom att bli föremål för en tvångsåtgärd när det var andra intagna som hade gjort fel.

En intagen som är ensamkommande uppgav att han inte förstod grunden för sin placering. Han upplevde vården som orättvis och att ”svenskar” behandlas bättre och t.ex. får lämna hemmet tidigare. Han uppgav att ingen personal på avdelningen kunde hans modersmål.

Intagning

Intagna som anländer till ungdomshemmet skrivs in av två anställda. Personalen använder sig av en särskild checklista. Vid inskrivningen kroppsvisiteras den intagne och hans tillhörigheter går igenom i syfte att förhindra att otillåtna föremål tas in på avdelningen. En individuell bedömning görs om den intagne ska lämna urinprov. Därefter får den intagne duscha och byta till institutionskläder under tiden som hans egna kläder tvättas. Den intagne kan sedan använda sina egna kläder. Personalen delar ut och går igenom information (se nedan under rubriken Information), genomför en suicidscreening och ställer frågor till den intagne som utgör ett underlag för den intagnes trygghetsplan. Vid behov används telefontolk. Efter inskrivningen placeras den intagne direkt på en av ungdomshemmets avdelningar. Om den intagne är påverkad av narkotika fattas ett beslut om vård i enskildhet under en kortare tid, ett par timmar, tills ruset har avtagit. I samtal uttryckte personal att det finns både fördelar och nackdelar med att inte ha en intagningsavdelning.

Information

Vid inskrivningen går personalen igenom ett informationsmaterial ”Välkommen till Tysslinge” som bl.a. tar upp under vilka förhållanden som den intagne vårdas, och den intagne får generell information om sina rättigheter. På vissa avdelningar finns avdelningens ordningsregler uppsatta på insidan av dörren till bostadsrummet.

Personal på en avdelning upplyste att när en nyintagen anländer låter man en intagen som vistats på ungdomshemmet en tid visa honom runt på avdelningen. Det är ett sätt att få intagna delaktiga i mottagandet av nyintagna.

Det finns några övergripande gemensamma ordningsregler för alla avdelningar, t.ex. om röktider. I övrigt har avdelningarna Castor, Pollux och Taurus egna skriftliga ordningsregler. Avdelningen Leo saknar skriftliga ordningsregler men hade vid inspektionen tagit fram ett utkast på sådana. Ordningsreglerna skiljer sig åt i vissa delar och sådana skillnader tar de intagna reda på när de träffas över avdelningsgränser, som i skolan. Institutionschefen och personalen är medvetna om att dessa skillnader kan skapa irritation.

Placering av intagna

De fyra avdelningarna har samma profil. Det förekommer att intagna flyttas mellan avdelningarna men det är vanligare att en intagen i stället flyttas till ett annat SiS-hem.

Vård vid låsbar enhet och vistelse i öppnare former eller utanför hemmet

I 15 b § första stycket LVU anges att en intagen får beredas vård vid en låsbar enhet, eller en enhet inrättad för särskilt noggrann tillsyn, om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes, övriga intagnas eller personalens säkerhet, eller om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne avviker eller för att i övrigt genomföra vården. I bestämmelsens andra stycke anges att den intagne får vårdas vid en sådan enhet under högst två månader i följd, men att vården vid enheten får pågå längre tid om särskilda behandlingsskäl föranleder det, om något av de fall som anges ovan fortfarande föreligger och den intagne samtidigt ges möjlighet till vistelse i öppnare former eller utanför hemmet.

De tio senaste omprövningsbesluten om vård vid låsbar enhet begärdes ut och granskades. Av granskningen framkom att vård i öppnare former kan komma till uttryck genom promenader och utomhusaktiviteter inom hemmets område.

Samtal med intagna

Flera intagna beskrev att de saknade aktiviteter och sysselsättning. En sade att han upplevde det som att han förvarades i hemmet. En annan intagen, som varit i hemmet mer än tre månader, uppgav att han inte märkte någon skillnad på hans rörelsefrihet i hemmet och att han inte varit ”utanför murarna” under vistelsen.

Tvångsåtgärder

Vård i enskildhet

Enligt 15 b § första stycket LVU får en intagen som vårdas vid en låsbar enhet hindras att träffa andra intagna om det är nödvändigt med hänsyn till den intagnes speciella behov av vård, hans eller hennes säkerhet eller övriga intagnas säkerhet. En fråga om vård i enskildhet ska enligt bestämmelsens andra stycke prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från senaste prövning. Enligt SiS Riktlinjer/Juridik LVU (flik 6.5.2.5., 2016-06-29) innebär vård i enskildhet att den intagne ständigt vistas tillsammans med personal.

I SiS Riktlinjer/Juridik LVU (flik 6.5.2.9.) anges att institutionen bör upprätta lokala anvisningar beträffande vård i enskildhet. Sådana saknades vid hemmet.

Under 2017 hade 13 beslut om vård i enskildhet fattats fram till första inspektionsdagen. Majoriteten av besluten (åtta stycken) rörde intagna på avdelning Leo.

Det finns två enheter för vård i enskildhet, en i anslutning till avdelningarna Castor och Pollux och en i anslutning till avdelningarna Leo och Taurus. Enheterna består av ett bostadsrum, ett tv-rum och ett badrum.

Personal uppgav att en anställd alltid vistas tillsammans med den intagne på dagtid. På natten tas extrapersonal in när någon vårdas i enskildhet. Tillsyn kan vara ständig, annars går två anställda till enheten för vård i enskildhet varje kvart eller varje timme beroende på vilken riskbedömning som gjorts av nattpersonalen tillsammans med övrig personal.

En intagen beskrev att han vid vård i enskildhet gick ut från bostadsrummet och viftade framför kamerorna för att påkalla personalens uppmärksamhet när de inte var där nattetid.

Motivering av ett beslut om vård i enskildhet

Vid handlingsgranskning framkom att ett beslut om vård i enskildhet fattats eftersom det krävdes med hänsyn till de övriga intagnas säkerhet. Av motiveringen kom bl.a. fram att den intagne uttalat att han skulle ställa till ”kaos” på avdelningen och börjat slå sönder saker. I motiveringen stod bl.a.:

De andra ungdomarna började bli oroliga, jag upplevde att det fanns risk att de andra också skulle trappa upp, och situationen höll på att bli ohållbar så jag tog beslut att [den intagne] skulle få vara på VIE [vård i enskildhet] för att få en chans att lugna ner sig.

Av journalanteckningar framgick att den intagne följde med utan protest och lugnade ner sig. Vid omprövningsbeslutet om vård i enskildhet en vecka senare angavs i stället bl.a. att den intagnes ”speciella behov av vård” bedömdes kräva åtgärden.

Dokumentation

I 11 kap. 5 § första stycket socialtjänstlagen anges att all handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling ska dokumenteras. Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. I 3 kap. 18 § socialtjänstförordningen anges att beslut om särskilda befogenheter som vård i enskildhet alltid ska antecknas i journalen.

Enligt 7 kap. 5 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5) ska det i dokumentation anges om och i så fall när och på vilket sätt uppgifter om beslut som gäller särskilda befogenheter har kommunicerats med den enskilde enligt 17 § förvaltningslagen. Av dokumentationen ska framgå vilka uppgifter som kommunicerats och vilka synpunkter som den enskilde fört fram. Om SiS muntligen underrättat den enskilde om innehållet i ett beslut eller hur ett beslut som gått den enskilde emot kan överklagas, ska enligt 7 kap. 7 § första stycket i föreskrifterna uppgifter om när och på vilket sätt den enskilde underrättats framgå av dokumentationen.

I två av de granskade akterna hade beslut om omprövning av vård i enskildhet daterats inom den tid för omprövning som anges i 15 b § andra stycket LVU (sju dagar). I det ena fallet fördes beslutet in i den intagnes journal fem dagar efter att beslutet daterats och i det andra fallet tolv dagar efter dateringen.

Vid handlingsgranskningen saknades kopior av besluten i de fysiska pappersakterna och det gick inte heller att utläsa av journalanteckningarna att den intagne hade underrättats om besluten.

Avskiljande

Enligt 15 c § första stycket LVU får en intagen som uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen, hållas i avskildhet om det är särskilt påkallat. Han eller hon ska då stå under fortlöpande uppsikt av personalen. Den intagne får inte hållas i sådan avskildhet längre tid än vad som är oundgängligen nödvändigt och inte i något fall under längre tid än 24 timmar i följd.

I SiS Riktlinjer/Juridik LVU (flik 6.6.15.) anges att det bör finnas särskilda lokala anvisningar om det praktiska förfarandet kring avskiljningar på institutionen. Det fanns inte några sådana anvisningar på hemmet.

Under 2017 hade tre beslut om att hålla en intagen i avskildhet fattats fram till första inspektionsdagen. Två av besluten gällde intagna på avdelning Leo.

Det finns tre rum för avskiljning. Samtliga rum är endast inredda med en madrass. Enligt personal var två av madrasserna inte avsedda för att användas i avskiljningsrum. Avdelningarna Castor och Pollux delar på ett avskiljningsrum som var beläget mellan avdelningarna. Avdelningen Leo har ett avskiljningsrum

i bostadskorridoren. Avdelning Taurus avskiljningsrum är inte försett med fönster. Det noterades att det inte finns någon toalett i nära anslutning till något av avskiljningsrummen.

I samtal med personal kom det fram att beslut om avskiljning är sällsynta. När en avskiljning genomförs varar den bara en kortare tid, från några minuter upp till några timmar. Det finns ingen lokal skriftlig rutin eller lokala anvisningar. Vid en avskiljning görs sekundtillsyn genom dörröppningen eller en lucka i dörren till avskiljningsrummet. Om den intagne lägger sig ner på en madrass eller vill gå på toaletten har, enligt personal, situationen lugnat ner sig så pass mycket att han inte längre behöver vara avskild. Om ett toalettbesök skulle bli aktuellt skulle det förmodligen ske på avdelningen.

Övrigt

Intagna uppgav att det kunde förekomma att deras rum visiteras regelbundet, ibland med hjälp av narkotikahund.

Tillsyn

Tillsyn av intagna i normalfallet

Hemmet bedriver ingen regelbunden tillsyn av intagna, varken på dagtid eller nattetid.

Det finns kameror uppsatta i alla gemensamhetsutrymmen och i de två enheterna för vård i enskildhet samt på områden utanför byggnaden. Monitorer finns uppsatta i avdelningarnas personalutrymmen. Dagtid är skärmarna avstängda. Det inspelade materialet lagras i 60 dagar. Det är institutionschefen som fattar beslut om att få ta del av inspelat material.

Ett självmordsförsök genomfördes 2016 i uppehållsrummet på en avdelning. Vid händelsen fanns andra ungdomar närvarande. Övervakningskamerorna registrerade vad som inträffade. Händelsen medförde att personalen förändrade sitt arbetssätt. Tidigare var det bara en behandlingsassistent på avdelningen vid överlämningen mellan två arbetspass, numera är de flera.

Det sker ingen generell tillsyn av intagna på natten. Om en intagen öppnar dörren till sitt bostadsrum efter kl. 22.00 skickas ett meddelande till nattpersonalens telefoner. En sådan signal innebär att personalen ska ta kontakt med den intagne. Vid behov tar trygghetsjouren kontakt med chef i beredskap.

Särskild tillsyn

Beslut om särskild tillsyn kan fattas av avdelningsföreståndare och biträdande avdelningsföreståndare. Personal uppgav att en intagen med särskild tillsyn motiveras att delta i aktiviteter, t.ex. att gå till gymmet och gå på promenad.

Enligt personal kan intagna också få extra tillsyn. Denna är inte regelbunden och dokumenteras inte särskilt förutom genom daganteckningar.

Kontakt med omvärlden

Den som är intagen i ett särskilt ungdomshem har enligt 15 a § LVU bl.a. rätt att ringa, ta emot telefonsamtal och besök i den utsträckning som lämpligen kan ske. Den intagne får dock förvägras telefonsamtal och besök om det kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. Beslut om inskränkning i rätten att föra telefonsamtal och ta emot besök fattas av SiS. Ett sådant beslut kan överklagas till förvaltningsrätten enligt 42 § LVU. Den unge ska få del av beslutet och informeras om sin rätt att överklaga detsamma.

Socialnämnden får enligt 14 § andra stycket LVU besluta bl.a. om hur den unges kontakter med vårdnadshavare och med föräldrar som har umgängesrätt reglerad genom dom eller beslut av domstol eller genom avtal ska utövas.

Samtal med intagna

En intagen uppgav att han inte fick ringa eller ta emot telefonsamtal och ifrågasatte vilken rätt hemmet hade för detta. Det kom vid senare handlingsgranskning fram att den intagne hade fått ett telefonsamtal från någon som presenterade sig som den intagnes syster. I en journalanteckning angavs att den intagne begränsades i samtalet eftersom det fanns restriktioner för honom. Det fanns inte något beslut om telefonbegränsning enligt 15 a § LVU som gällde den aktuella ungdomen. I akten fanns däremot ett umgängesbegränsningsbeslut av socialnämnden enligt 14 § andra stycket LVU.

En ensamkommande intagen uppgav att han inte hade kontakt med omvärlden och tyckte att han inte fått tillräcklig hjälp för att söka telefonnummer på internet.

Skriftliga rutiner

Det finns en telefon för intagna på varje avdelning. Avdelningarnas skriftliga ordningsregler som avser telefon och besök skiljer sig åt i vissa delar. I avdelning Castors ordningsregler anges att besök av familj och vänner behöver vara godkända av socialtjänsten.

Övrigt

Fasthållning

Vid en översiktlig granskning av beslut om tvångsåtgärder fattade under 2017 och journalanteckningar i samband med dessa kom det fram att en intagen som under vård i enskildhet blivit aggressiv och gjort utfall mot en behandlingsassistent blev nerlagd på golvet av tre behandlingsassistenter och fasthållen. Enligt journalanteckningen varade fasthållningen i en knapp timme.

Skola

Det finns en skola med ett tiotal anställda lärare på ungdomshemmet. Deltagande i undervisningen är frivilligt, men de intagna uppmuntras att delta. I skolan är ungdomarna som huvudregel tillsammans över avdelningsgränserna.

En intagen menade att han inte deltog i skola då han inte fick studiero på lektionerna.

Rökning

Cigaretter tillhandahålls av ungdomshemmet. För den som är under 18 år köper institutionen cigaretter om den intagne har godkännande från vårdnadshavare eller god man att röka. Den intagne får i sådant fall en lägre veckoersättning.

Belöningsystem

Enligt avdelning Castors ordningsregler får den intagne ”som gjort det [han] ska” varje vecka ett erbjudande om godis till helgen för ca 70 kr.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Ledningen för hemmet lämnade följande kommentarer.

Tvångsåtgärder

Beslutet där den intagne vårdades i enskildhet ”för att få en chans att lugna ner sig” (se ovan under rubriken Tvångsåtgärder, Vård i enskildhet) fattades med hänsyn till de övriga intagnas säkerhet.

Vad gäller vad som kommit fram om datering och delgivning av omprövningsbeslut om vård i enskildhet, registreras om den intagne underrättats om beslut i journalföringssystemet KIA. Om den intagne inte har undertecknat beslutet anges orsaken. Ibland vill intagna inte skriva under beslut eftersom de tror att undertecknandet ses som ett godkännande av beslutet.

Det finns ingen poäng med särskilda lokala anvisningar för avskiljningar av den sort som hänvisas till i SiS riktlinjer. SiS egna riktlinjer om avskiljning, SiS nätutbildning för personal och No Power No Lose-utbildningar är tillräckliga. Avskiljningssituationerna är dessutom så individuella att de inte stämmer överens med en skriftlig rutin. När en avskiljning skett följs händelsen upp vid nästkommande kollegietillfälle.

Användningen av tvångsåtgärder skiljer sig mellan avdelningarna och åtgärder har vidtagits för att förändra situationen på avdelningen med flest sådana.

No Power No Lose-utbildningar hålls varannan månad. Personal får också uppföljningsutbildningar vid behov, och ibland sker repetition vid personalkollegium. Någon praktisk övning i de verkliga utrymmena har inte ägt rum det senaste året. De gånger avskiljningsrummet har använts på avdelningen Leo har man stängt av avdelningens dagrum från bostadsrumskorridoren.

Det finns ingen normering av madrasser i avskiljningsrum. Madrasser kan användas för att täcka för fönster. Om en intagen kan vila på madrassen, eller gå på toaletten, borde han inte längre vara avskild.

Avskiljningsrummet i korridoren på avdelningen Leo har använts två gånger. Då stängde man av avdelningens dagrum från bostadsrumskorridoren. [JO:s anmärkning: vid granskning av besluten noterades att avskiljningarna hade ägt rum på eftermiddag respektive tidig kväll.]

Fasthållning

Det är inte vanligt att intagna hålls fast. Fasthållning är en tvångsåtgärd. Fasthållning som metod är i princip aldrig till fördel för den unge och är inte förenligt med metoden No Power No Lose som personalen använder i sitt arbete för att så långt som det är möjligt undvika våld och konflikter. När fasthållning förekommer är det normalt fråga om mycket korta händelseförlopp; upp till någon minut. Någon statistisk förs inte. En fasthållning, som i det aktuella fallet, ska ses som en avskiljning. I enlighet med SiS riktlinjer ska ett beslut om vård i avskildhet fattas. Det är en brist att något beslut om avskiljning inte fattades i det aktuella fallet. Institutionschefen kommer att följa upp frågan.

Tillsyn

Vid avskiljande ska ständig tillsyn ske och det behövs därför inga särskilda tillsynsrapportblad. Den anställde som utövat ständig tillsyn upprättar i stället en överlämningsanteckning för hela tillsynsperioden efter att denna avslutats.

Vid vård i enskildhet ska det finnas ständig tillgång till personal för den intagne. Om det finns tecken till självskada är det inte aktuellt att lämna den intagne under natten. Annars finns en möjlighet att lämna den intagne ensam under natten. Det är samma sak på dagtid. Den intagne kan säga att han önskar egen tid, och då görs en prövning av detta.

Bemannning, bemötande och trygghet

Personalgruppen arbetar kontinuerligt vid överlämningar och kollegier med att motverka att en del intagna känner sig undanskuffade och andra går före. Det är dock så att vården handlar om individuella bedömningar och det är viktigt att se vad individen behöver även om andra på avdelningen blir avundsjuka.

Vård i öppnare former

Vård i öppnare former utgörs av att kunna få röra sig friare på institutionsområdet genom t.ex. promenader och även att gå i skolan. Mer personal eller tillgång till en promenadslinga i anslutning till hemmet skulle inte förändra vilka öppnare former som kan erbjudas.

Efter åtta veckors vistelse på en akutavdelning ska fokus i normalfallet ligga på nästa steg i vårdkedjan. Därför görs sällan utflykter utanför institutionsområdet med ungdomar som varit länge i hemmet. När en intagen mår riktigt dåligt kan man ta med ungdomen och åka och fika, till simhall eller för att handla kläder, men det finns intagna med hög avvikningsrisk även efter åtta veckor. Inför en utevistelse görs alltid en säkerhetsbedömning. Institutionen har haft enstaka avvikelser av intagna.

Gemensamma rutiner

Det är ett medvetet val att begränsa skriftliga rutiner. Att producera sådana tar tid och de kan få karaktären av en ”bibel”. Man vill ha ungdomarna i fokus och också kunna göra avsteg från handlingsplaner. Det ligger på varje avdelningsföreståndare att ge tydliga direktiv och för personalen att känna att SiS värdeord ”respekt, omtanke, tydlighet” genomsyrar verksamheten. Intagna ska väcka frågor vid protokollförda husmöten. Personalen ska ta upp frågor vid kollegium.

Information

För att minska otydligheter och risken för konflikter skulle institutions-gemensamma ordningsregler kunna presenteras i en skrift. Det finns dock gemensamma regler om idrottshallen, rökning och tv-spel för alla avdelningar.

Det finns mp3-spelare med information på olika språk som delas ut, men personal sitter inte med den intagne när han lyssnar. Avdelningsrutiner finns inte översatta till andra språk än svenska, men det är svårt att veta om de intagna är läskunniga och det är därför bättre att informera muntligt med hjälp av tolk och bocka av checklistan.

Utskrivningsintervjuer görs med varje ungdom som lämnar hemmet. Resultatet av intervjuerna visar att alla ungdomar har känt sig trygga och att 80 procent av ungdomarna har svarat att de har fått information om sina rättigheter.

Situationen för ensamkommande ungdomar

Hemmet har en psykolog som talar både dari och farsi. Många ensamkommande känner inte igen vårdformen och vården inom SiS är obegriplig för dem. Det är svårt att förklara vad socialtjänsten vill göra och planerar. Hemmet försöker matcha personal och språkbehov och använder sig också av telefontolk.

Kontakt med omvärlden

Om en intagen förvägras ta emot telefonsamtal ska ett särskilt beslut fattas om det. I det aktuella fallet [som beskrivs under rubriken Kontakt med omvärlden ovan] hade ett missförstånd uppstått om vad socialnämndens beslut innebar. Institutionschefen har klargjort för avdelningsföreståndaren vad som gäller.

Hälso- och sjukvård

Sjuksköterskan har ett ankomstsamtal med alla nya intagna. Intagna får även träffa psykolog. Somatisk läkare kommer två gånger i veckan och en psykiater en gång i månaden.

Vid protokollet

Eva Fridén

Justeras den 22 december 2017

Lars Olsson

Uttalanden av ställföreträdande JO Lilian Wiklund med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden.

Hemmets tillsyn över de intagna

Vid inspektionen har särskild uppmärksamhet ägnats åt frågan vilken löpande tillsyn som personalen vid ungdomshemmet har över de barn och ungdomar som vistas där. I den delen har mina medarbetare under besöket tagit del av en del skriftliga rutiner och samtalat med personal och intagna om tillsynen.

Jag vill nämna att JO för närvarande utreder en anmälan som rör bl.a. om ett ungdomshem hade brustit i sin uppsikt över en flicka som vårdades i enskildhet (dnr 5302-2017). JO kan i det beslutet komma att mer allmänt gå in på frågor om vilken tillsyn som personalen ska ha över de som vårdas i enskildhet. Det finns därför inte skäl för mig att gå in på den frågan här.

Det som i övrigt har kommit fram angående tillsynen föranleder inte någon kommentar från in sida.

Dokumentation av beslut om omprövning av vård i enskildhet

I 15 b § LVU finns det en bestämmelse om vård i enskildhet. Av bestämmelsen framgår bl.a. att om den unge vårdas i enskildhet ska beslutet prövas fortlöpande och alltid omprövas inom sju dagar från den senaste prövningen. Av 42 § första stycket 2 LVU framgår det att ett beslut som Statens institutionsstyrelse har fattat får överklagas om det rör bl.a. vård i enskildhet.

Vid inspektionen kom det fram att omprövningsbeslut om vård i enskildhet dokumenterats i ett fall först efter fem dagar och i ett annat fall först efter tolv dagar.

Det är av rättssäkerhetsskäl viktigt att användningen av särskilda befogenheter beträffande en intagen dokumenteras utan dröjsmål. Det ska gå att utläsa av dokumentationen hur den intagne underrättats om innehållet i ett beslut och om den enskilde har fått information om hur han eller hon kan överklaga beslutet. Ledningen för hemmet bör uppmärksamma personalen på det som jag nu har påpekat.

Fysisk miljö och lokalers ändamålsenlighet

Jag noterar att hemmet har vidtagit åtgärder för att motverka de negativa effekterna av att vara lokaliserat i ett tidigare fängelse. Detta är positivt.

Fasthållning

Vid handlingsgranskningen under inspektionen kom fram att en intagen hållits fast av personal i en knapp timme under tiden han vårdades i enskildhet. JO utreder den händelsen i ett särskilt initiativärende (dnr 6774-2017).

Kontakt med omvärlden

Inskränkningar i den intagnes rätt att ringa eller ta emot telefonsamtal får göras om det är nödvändigt på grund av att telefonsamtalet kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet. Om en sådan inskränkning är nödvändig ska SIS fatta beslut om detta. Av motiveringen till beslutet ska det framgå på vilket sätt telefonsamtalet kan äventyra vården eller ordningen vid hemmet.

Ett beslut av socialnämnden om begränsning av umgänge enligt 14 § andra stycket LVU gäller endast kontakter mellan ett barn och vårdnadshavare/förälder. Det går alltså inte att med stöd av ett sådant beslut förvägra den intagne kontakter med andra utomstående. Om hemmet ansåg att det fanns skäl att göra inskränkningar i den intagnes rätt att ta emot telefonsamtal från någon annan än vårdnadshavarna skulle alltså ett beslut om det ha fattats.

Eftersom institutionschefen har tagit tag i frågan och uppgett att den intagne fortsättningsvis skulle få ta emot telefonsamtal från andra än vårdnadshavare, anser jag mig kunna lämna saken.

När det gäller avdelningen Castors ordningsregler för besök vill jag framhålla att institutionen får göra inskränkningar i den intagnes rätt att ta emot besök i de fall som framgår av 15 a § LVU. Det är mot den bakgrunden inte lämpligt att ha ordningsregler som förutsätter att besök av familj och vänner behöver vara godkända av socialtjänsten.

Det som antecknats i protokollet i övrigt föranleder inte någon kommentar från min sida.

2017-12-22

Lilian Wiklund